

Apertium i lærarutdanninga

Webinar Nynorsksenteret 17.2.21

Professor Norunn Askeland, Universitetet i Sørøst-Noreg
Stuðiestad Vestfold

Problemstilling og bakgrunn for prosjektet

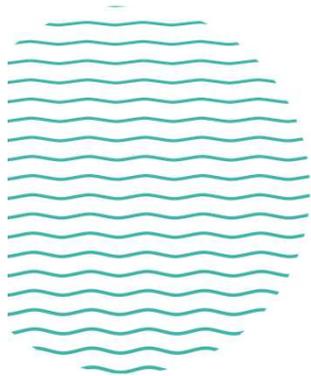
- Korleis vurderer studentane Apertium som læringsressurs i arbeidet med å lære nynorsk, og kva metaspråk bruker dei i vurderinga?
- Metaspråk om ordnivå, frasenivå, setningsnivå, tekstnivå og stilnivå
- PfdK i lærarutdanninga ved USN
- Utvikle digitalt handlingsrom (digital agency)
- Utvikle menneskehanda på toppen (datautviklar Jo Christian Oterhals, NTB)
- Studentar andre året på GLU-master, alle med bokmål som hovudmål frå vg

---

Inspirasjon for prosjektet

- I Viken fylke, der jeg jobber, har vi ennå ikke fått på plass en god internetstyring. I tillegg er halvparten av elevene nå hjemme til enhver tid, fordi skolen vår er på rødt nivå. Vi har dermed en stor utfordring i å vurdere nynorsktekster rettferdig. Vi ser at veldig mange velger å skrive teksten på bokmål, for så å kopiere den inn i Apertium. Det er vanskelig å bevise... Hva gjør deres skoler? (Mari Hetland Soleglad, Norskdidaktikk, Facebook 17.11.20)
- Erkjenne at teknologien har gjort opplæringen i sidemål dels overflødig. (Tore Hansen, svar til Mari Hetland Soleglad)

Tankeøving: Byt ut nynorsk med engelsk i tekstane ovanfor.

Må kunne faget uansett ...

- Heile nynorskopplæringa blir lett øydela av alle desse omsetjingsprogramma. Ein norsklærer som skal undervise i denne greina MÅ kunne faget og didaktikken. Når kunnskapen skal evaluerast har det ingen verdi å karaktersetje ein tekst som først er skriven på bokmål og så omsett. (Mari Falkensten, Norskdidaktikk, Facebook)
- Tingen er jo at for å kunne luke ut feila Apertium gjør, må man ha MINST like gode nynorskferdigheter som en uansett måtte hatt for å skrive teksten på nynorsk i utgangspunktet. Så enten vi har sånn eller slik vurderingspraksis, kompetansen må bygges opp. (Eli Anne Eiesland, Norskdidaktikk, Facebook)

Forsking innan framandspråk

- Vold (2018) om maskinomsetjing mellom fransk og norsk:
- Lærarar fårår at elevar og studentar bruker omsetjingsprogram.
- Dei omsette tekstane blir dårlege fordi ein bruker programma ukritisk.
- Mange studentar har for enkle oppfatningar av kva språk er og overser kontekst og kontekst.
- Det er ingen ein-til-ein-relasjon mellom ord i ulike språk.
- Å arbeide kritisk med maskinomsetjing og få rettleiing undervegs har eit potensial for læring.
- Lee (2020) om maskinomsetjing mellom engelsk og norsk:
- Dei fleste lærarar er opptekne av korleis studentane kan forbetre dei automatiske omsetjingane, men kva med å gå andre vegen?
- La studentane omsetje frå norsk til engelsk utan omsetjingsprogram, og deretter bruke programmet til å korrigere eigne omsetjingar.
- Studentane gjorde færre feil, fekk betre skrivestrategiar og innsikt i skriving som prosess.
- Viktig med rettleiing undervegs.

Prosjektopplegg

- Frå nynorsk til bokmål
- Frå bokmål til nynorsk
- Ulike sjangrar og teksttypar
- Ei oppgåve i veka i sju veker
- Undervisning om trekk ved nynorsk formverk, språkføring og stilnivå
- Innlevering av omsett tekst og refleksjonslogg
- Til slutt samskriving om kritisk bruk av Apertium i eit google-dokument

---

Starte med omsetjing frå nynorsk til bokmål

Det var auksjon i ei fjellbygd i Vest-Telemark.
Auksjonarius baud fram eit par brukte
beksaumsko. Då var det ei gammal kjerring som
ymta på at skoa ikkje var like framme.
Auksjonariusen tenkte seg litt om, så sa han:
– Vi er no ikkje like framme eg og kjerringa mi
heller, men det har no vorte eit par av oss likevel.

Det var auksjon i en fjellbygd i Vest-Telemark.
Auksjonarius bød frem et par brukte
*beksaumsko. Da var det et gammel kjerring
som ymtet på at skoene ikke var like fremme.
Auksjonariusen tenkte seg litt om, så sa han:
– Vi er nå ikke like fremme jeg og kjerringene
min heller, men det har nå blitt et par av os'
likevel.

Kva slags tekstar?

- Korte tekstar frå lesebøker, fablar og sakprosa
  - Fagtekstar (om språk og litteratur) frå *Store norske leksikon* og *Wikipedia*
  - Akademiske artiklar frå pensum
  - Artiklar frå aviser som Aftenposten og Morgenbladet om kultur og skule
  - Kreative fagtekstar med blant anna innslag av rim
  - Tekstar som skulle utfordre Apertium for å fremje kritisk bruk av programmet
- «Men også om jeg fikk det til, er det jo ikke det jeg vil. For jeg savner ofte det feilbarlige subjektet i de faglige tekstene jeg leser, og lengter etter mennesket bak alle teser. Så hvordan leve opp til systemets krav, uten samtidig å grave opp min egenarts grav? Jeg vil jo ikke ende hos NAV!» (Litteraturvitar Line Hjort i *Morgenbladet* 23.8.20 i ein tekst om korleis akademikarar bør presentere seg sjølve og eigne arbeid).

Korleis vurderer studentane Apertium som læringsressurs?

Jeg er blitt mer klar over det å tenke på substantiv og kjønn, f.eks når jeg refererer til ei bok, så er det 'ho' og ikke 'den'. Jeg har også fått friska opp reglene for substantivendinger. I tillegg har jeg blitt klar over at selv om jeg bruker Apertium som et hjelpeverktøy, så bør jeg ha en forståelse for hvordan man skriver god nynorsk. Er man god i nynorsk, klarer man å skrive bedre og med bedre flyt, enn om man bruker kun Apertium.

Det har vært veldig nyttig for meg å bli kjent med Apertium og hvordan man kan bruke det til å forbedre nynorsken. Det at vi har vært utforskere når vi har oversatt tekster, er veldig nyttig, og det er øvelser jeg vil ta med meg videre i undervisningsopplegg. Det å lete etter feil fra Apertium gjør at man må selv sette seg inn i hva som er riktig nynorsk, og man blir tvunget til lese korrektur.

Man kan alltid lære mer, og jeg tror jeg kunne lært mer hvis jeg selv var enda mer ivrig etter å gjøre det plettfritt. Likevel synes jeg dette var en effektiv måte å friske opp mine nynorskkunnskaper fra videregående på.

Frå ein student som hadde fritak frå sidemål på vidaregåande

Mine nynorskkunnskaper har endret seg og forbedret seg mye det siste semesteret. Dette er noe jeg i stor del kan takke Apertium for, siden det har gitt meg muligheten til å se sammenhengende nynorsk og ikke bare enkeltord i en ordbok. Appen har også fungere som et retteprogram for mine egne tekster og en slags veiledning underveis i skriveprosessen. Jeg vil påstå at Apertium har effektivisert læringen min, men at jeg ikke tror det har fått meg til å lære nynorsk bedre enn ved tradisjonell undervisning, bare fortere.

Jeg har også erfart at Apertium kan fungere som et verktøy til «juks» eller en måte å sluntre unna på og fortsatt få et OK resultat. Men dersom man ønsker å prestere godt, så må man bruke det på en litt annen måte.

Kva metaspråk bruker studentane i vurderinga?

- Teksten om Bandhunden var det både syntaktisk og språklig sett enkelt å oversette for Apertium denne gangen. Det var ingen setninger som virket feil eller ufullstendige, eller enkeltord som var veldig ulike. De dobbelt bestemthetene fra bokmål, passet også på nynorsk som man ser i eksempelet “den eine enden av gardsplassen til den andre”.
- Et eksempel på dette er uttrykket «stryker mine verste digresjoner» som oversettes til «stryk dei verste digresjonane mine». Her blir eiendomspronomenet plassert etter substantivet og da må også substantivet «direksjoner», som står i bestemt form entall, gjøres om til «direksjonane» som er bestemt form flertall. Dette gjør at ordet ikke lenger rimer med det oversatte substantivet «konvensjonar».

Metaspråk om den akademiske teksten frå pensum

—

—

Dette var en kompleks akademisk tekst med en vanskelig setningsoppbygning og ordbruk. Apertium sliter med oversettelse av sammensatte ord da programmet ikke klarer å gjenkjenne hvert enkelt ord og oversette det før det blir satt sammen igjen. Apertium sliter også med tegnsetting og da spesielt bruk av bindestrek i dokumentet man limer inn. Disse ordene må man dermed gå gjennom og oversette selv i etterkant.

Dette er en vanskeleg tekst å oversette, nettopp fordi den har kronglete syntaks og en del akademiske ordleggingsmåter. Når språket er så vanskelig på forhånd, blir det ikke noe bedre av å bli oversatt.

Nynorskens vesen?

- – Jeg greier nesten ikke å forholde meg til begreper som nynorskens vesen. Det sier dataanalytiker i Nynorsk pressekontor (NKP), Jo Christian Oterhals. Han har bidratt med å utvikle et automatisk oversettelsesystem sammen med NTB.
- – Som oftest er språk et verktøy, så la oss ikke gjøre dette mer mystisk enn det er, sier han videre og forklarer: – Softwaren er en kombinasjon av ordlister og grammatiske regler, herunder omskrivningsregler. Så ordstillinger byttes, elementer rephraseres. [...]
- Denne oversetteren plasserer seg trygt i et sakprosaområde på en tenkt språklig skala som går fra poesi til hverdagspråk, sier utvikleren. Riktignok vil han ikke snakke om språkets vesen, og anser språk mer som et praktisk verktøy. Programutvikleren [...] advarer mot å bruke teknologi i arbeidet med poesi
- – Jeg ville under ingen omstendigheter oversatt mer «sjelfulle» tekster med verken denne eller andre oversetterprogrammer.
- (Jo Christian Oterhals, dataanalytiker, PLNTY, 10.12.19)

Framtidas oppgåvetypar?

1. Set om teksten "Mer tid på eksamen" (under) til nynorsk ved hjelp av ordbok og andre hjelpemiddel, men *utan Apertium*. Skriv gjerne om teksten for å gjere han meir leseleg. **Du kan skrive om teksten så mykje du vil**, så lenge du synest han blir betre av det. Målet er at den ferdige teksten er leseleg, og at han kommuniserer det (du trur) han skal kommunisere.
(Teksten er henta frå <https://www.usn.no/studier/tilrettelegging/> (Lenker til en ekstern side.))
2. Set deretter om originalteksten til nynorsk ved hjelp av Apertium.

1. Samanlikn omsetjingane og kommenter forskjellane på dei. Vel deg ut 2-3 punkt som du fokuserer på. Bruk metaspråk om grammatikk og tekstflyt.
2. Kva er Apertiums (og menneskets) sterke og svake sider når det gjeld omsetjing av denne typen tekstar?
  - **Omfang: 1 - 1 1/2 side (pluss teksten og omsetjinga)**
  - **Vurderingskriterium:**
    - Du gjer teksten meir leseleg ved hjelp av gode omskrivingar på nynorsk
    - Du har god rettskriving
    - Du brukar metaspråk om grammatikk og andre språklege forhold på ein god måte når du vurderer omsetjingane
  - (Laga av universitetslektor Live Håberg ved USN)

Menneskehanda på toppen – eit døme

«Ein annan forskjell er bruken av genitiv-s, som blir brukt i mindre grad i nynorsk enn bokmål. I mi omsetting har eg valt å forandre på setningane der genitiv-s førekjem for å skape betre flyt. Eg har til dømes omsett uttrykket «av flere dagers varighet» til «som varer i fleire dagar». Her har Apertium omsett til «av fleire dagars varighet». Denne omsettinga er ikkje feil, men er meir substantivtung. Det same gjeld uttrykket «under tre timers varighet». Eg skreiv «på under tre timar» mens Apertium omsette til «under tre timars varighet». Dette viser at Apertium så langt det går ikkje forandrar på setningane. Når menneska omset, kan dei forandre på teksten slik at det blir betre flyt.» (Student andre året på GLU-master)

**Skriv i veg med Apertium! Kill your darlings!
Takk til deg som hørde på!**

Referansar

Lee, S-M. (2020). The impact of using machine translation on EFL students' writing. *Computer Assisted Language Learning*, 33 (3), 157-175.

Soleglad, M.H. (2020). OBS: Om det mest brukte oversettelsesprogrammet i bokmål-nynorsk. Innlegg på sida Norskdidaktikk, Facebook 17.11.20, besøkt 27.11.20 og 13.02.21
<https://www.facebook.com/groups/198851277116572/permalink/1356782307990124>

Vold, E.T. (2020). Using Machine-Translated Texts to Generate L3 Learner's Metalinguistic Talk. I Å. Haukås, C. Bjørke & M. Dypedahl (red.): *Metacognition in Language Learning and Teaching* (s. 67-94). London: Routledge.